

УЧЕБНА ПРОГРАМА ПО ГЕОГРАФИЯ И ИКОНОМИКА ЗА X КЛАС (ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА)

КРАТКО ПРЕДСТАВЯНЕ НА УЧЕБНАТА ПРОГРАМА

Обучението по география и икономика в X клас е насочено към придобиване на ключови компетентности чрез овладяване на знания, умения и отношения, свързани с територия, най-близко свързана с живота на ученика – родната страна.

ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ОБУЧЕНИЕТО ЗА ПОСТИГАНЕ НА ОБЩООБРАЗОВАТЕЛНА ПОДГОТОВКА В КРАЯ НА КЛАСА

Области на компетентности	Знания, умения, отношения
География на България	<p>Оценява географското положение и границите на България.</p> <p>Характеризира природните компоненти, природните области в България и оценява техните ресурси.</p> <p>Оценява демографската ситуация в България по основни демографски показатели.</p> <p>Характеризира типове селища в България.</p> <p>Коментира държавното устройство и управление в България.</p> <p>Характеризира стопанството в България.</p> <p>Характеризира районите за планиране в България по алгоритъм.</p>
Географска информация	<p>Идентифицира и локализира географски обекти по карта.</p> <p>Интерпретира географска и икономическа информация от различни източници.</p> <p>Генерира и представя географска информация в различни форми.</p>

УЧЕБНО СЪДЪРЖАНИЕ

Теми	Компетентности като очаквани резултати от обучението	Нови понятия
<p><u>1. Тема Географско положение и граници на България</u> 1.1. Географско положение, граници и големина</p>	<p>Познава видовете географско положение. Определя географското положение на България и мястото ѝ на Балканите, в Европа и света. Разкрива влиянието на географското положение за формиране природните особености на България и проявлението на една от основните географски закономерности – зоналността. Проследява промените в териториалния обхват на България след 1878 година. Характеризира държавните граници по алгоритъм с помощта на географска карта. Оценява стопанското значение на държавните граници. Интерпретира информация за географското положение и границите на България от различни източници. Представя особеностите на държавните граници върху контурна карта.</p>	<p>абсолютно географско положение, относително географско положение</p>
<p><u>2. Тема Природна среда на България. Природни компоненти</u> 2.1. Релеф</p>	<p>Характеризира специфичните особености на релефа: произход, надморска височина, морфоструктури (Мизийска плоча, Балканиди, Краишиди, Рило-Родопска), ендеогенни релефообразуващи процеси; екзогенни релефообразуващи процеси (денудация, ерозия, абразия, екзарация, окарствяване, дефлация) и типични форми на релефа, образувани от тях (свлачища, речни тераси, меандри, каньоновидни долини; клиф, прибойни ниши (подмоли); плажове, пясъчни коси; циркус, коритовидна долина, повърхностен карст (кари), подземен карст – пещери; скални гъби, льосови плата); особености в териториалното разпределение на формите на релефа. Оценява релефа в България като фактор за стопанско развитие. Интерпретира информация за релефа от различни източници на информация.</p>	

<p>2.2. Полезни изкопаеми</p>	<p>Характеризира специфичните особености на полезните изкопаеми: видове, произход, закономерности в териториалното разпределение, находища. Представа находища на полезни изкопаеми върху контурна карта. Интерпретира информация за полезни изкопаеми от различни източници на информация. Оценява полезните изкопаеми в България като фактор за стопанско развитие. Коментира проблеми, свързани с добива на полезни изкопаеми в контекста на устойчивото развитие.</p>	
<p>2.3. Климат</p>	<p>Характеризира специфичните особености на климата: фактори, елементи, климатични области. Разпознава климатична област по климатограма. Оценява климата в България като фактор за стопанско развитие. Коментира неблагоприятни климатични явления и екологични проблеми. Интерпретира информация за климата от различни източници на информация.</p>	<p>Исландски циклон Азорски антициклон Средиземноморски циклон Източноевропейски антициклон</p>
<p>2.4. Води</p>	<p>Характеризира специфичните особености на водите: главен вододел, отточни области, подземни и повърхностни води. Характеризира с помощта на карта и хидрограма представителни реки (Огоста, Вит, Осъм, Янтра, Камчия, Велека, Арда, Марица, Искър, Струма, Места, Тунджа). Представа върху контурна карта представителни реки (Огоста, Вит, Осъм, Янтра, Русенски Лом, Камчия, Ропотамо, Велека, Резовска, Арда, Вьча, Тополница, Стряма, Марица, Искър, Струма, Места, Тунджа) и язовири („Кърджали“, „Студен кладенец“, „Ивайловград“, „Доспат“, „Батак“, „Александър Стамболийски“, „Копринка“, „Жребчево“, „Искър“). Разпознава река по карта и я съотнася към хидрограма. Оценява водите в България като фактор за стопанско развитие.</p>	

	<p>Коментира проблеми, свързани с водите в контекста на устойчивото развитие.</p> <p>Интерпретира информация за водите от различни източници.</p>	
<p>2.5. Почви, растителност и животински свят</p>	<p>Характеризира специфичните особености на почвите: фактори на почвообразуването, типове почви – черноземни (chernozems), сиви горски (лесивирани, luvisols), канелени горски (метаморфни, cambisols), смолници (vertisols), кафяви горски (метаморфни, cambisols), планинско-ливадни (umbrosols), алувиално-ливадни (наносни, fluvisols), хумусно-карбонатни (laptosols, rendzic), жълтоземни (alisols); закономерности в териториалното им разпространение.</p> <p>Характеризира специфичните особености на растителността и животинския свят.</p> <p>Оценява почвите, растителността и животинския свят в България като фактор за стопанско развитие.</p> <p>Коментира проблеми, свързани с почвите, растителността и животинския свят в контекста на устойчивото развитие.</p> <p>Интерпретира информация за почви, растителност и животински свят от различни източници на информация.</p>	<p>Северноевропейска флористична област, Палеоарктична фаунистична област (Европейско-сибирска и Средиземноморска подобласт), Ирано-Туранска фаунистична област</p>
<p>3. Тема <u>Природна среда на България</u></p> <p>3.1. Дунавска равнина</p>	<p>Характеризира по картографски и графични изображения особености на Дунавската равнина: географско положение и граници, морфохидрографски особености, релеф, полезни изкопаеми, климат, води, почви, растителност и животински свят.</p> <p>Оценява природноресурсния потенциал на областта.</p> <p>Коментира проблеми в контекста на идеята за устойчивото развитие.</p> <p>Локализира (назовава и посочва) на картата защитени територии в областта.</p>	<p>Природен парк „Русенски Лом“</p> <p>Природен парк „Шуменско плато“</p>

<p>3.2. Старопланинска област</p>	<p>Характеризира по картографски и графични изображения особености на Старопланинската област: географско положение и граници, морфохидрографски особености, релеф, полезни изкопаеми, климат, води, почви, растителност и животински свят.</p> <p>Оценява природноресурсния потенциал на областта.</p> <p>Коментира проблеми в контекста на идеята за устойчивото развитие; неблагоприятни природни явления.</p> <p>Локализира (назовава и посочва) на картата защитени територии в областта.</p>	<p>морфохидрографска скица Природен парк „Врачански Балкан“</p>
<p>3.3. – 3.5. Краищенско-Средногорска област 3.3. Задбалкански котловини</p>	<p>Характеризира по картографски и графични изображения особености на Задбалканските котловини: географско положение и граници, морфохидрографски особености, релеф, полезни изкопаеми, климат, води, почви, растителност и животински свят.</p> <p>Оценява природноресурсния потенциал.</p> <p>Коментира проблеми в контекста на идеята за устойчивото развитие; неблагоприятни природни явления.</p>	
<p>3.4. Краище</p>	<p>Характеризира по картографски и графични изображения особености на Краището: географско положение и граници, морфохидрографски особености, релеф, полезни изкопаеми, климат, води, почви, растителност и животински свят.</p> <p>Оценява природноресурсния потенциал.</p> <p>Коментира проблеми в контекста на идеята за устойчивото развитие; неблагоприятни природни явления.</p> <p>Локализира (назовава и посочва) на картата защитени територии в Краището.</p>	<p>поддържан резерват „Острица“</p>

3.5. Средногорие	<p>Характеризира по картографски и графични изображения особености на Средногорието: географско положение и граници, морфохидрографски особености, релеф, полезни изкопаеми, климат, води, почви, растителност и животински свят.</p> <p>Оценява природноресурсния потенциал.</p> <p>Коментира проблеми в контекста на идеята за устойчивото развитие; неблагоприятни природни явления.</p> <p>Локализира (назовава и посочва) на картата защитени територии в Средногорието.</p>	
3.6. Тракийско-Странджанска област	<p>Характеризира по картографски и графични изображения особености на Тракийско-Странджанската област: географско положение и граници, морфохидрографски особености, релеф, полезни изкопаеми, климат, води, почви, растителност и животински свят.</p> <p>Оценява природноресурсния потенциал на областта.</p> <p>Коментира проблеми в контекста на идеята за устойчивото развитие; неблагоприятни природни явления.</p> <p>Локализира (назовава и посочва) на картата защитени територии в областта.</p> <p>Сравнява Дунавската равнина и Горнотракийската низина.</p>	резерват „Силкосия“
3.7. - 3.9. Рило-Родопска област	<p>Характеризира по картографски и графични изображения особености на Рило-Родопската област: географско положение и граници, морфохидрографски особености, релеф, полезни изкопаеми, климат, води, почви, растителност и животински свят, подялба.</p> <p>Оценява природноресурсния потенциал на областта.</p> <p>Коментира проблеми в контекста на идеята за устойчивото развитие; неблагоприятни природни явления.</p> <p>Локализира (назовава и посочва) на картата защитени територии в областта.</p> <p>Сравнява Рила и Пирин.</p>	
3.10. Българско черноморско крайбрежие. Черно море	<p>Характеризира Черно море.</p> <p>Характеризира по картографски и графични изображения особености на Българското черноморско крайбрежие: географско положение и граници, релеф, полезни изкопаеми,</p>	<p>Природен парк „Златни пясъци“</p> <p>резерват „Ропотамо“</p>

	<p>климат, води, почви, растителност и животински свят, подялба.</p> <p>Оценява природноресурсния потенциал на областта.</p> <p>Коментира проблеми в контекста на идеята за устойчивото развитие; неблагоприятни природни явления.</p> <p>Локализира (назовава и посочва) на картата защитени територии в областта.</p>	
<p>4. Тема <u>Население на България</u></p> <p>4.1. Брой, разпределение и движение на населението</p>	<p>Оценява демографската ситуация в България по брой, средна гъстота, териториално разпределение и движение (естествено и механично) на населението.</p> <p>Интерпретира информация за населението от различни източници.</p> <p>Изразява мнение за типични демографски проблеми в България (намаляване на броя на населението, отрицателен естествен прираст, външни миграции).</p> <p>Предлага начини за решаване на проблемите.</p>	детска смъртност
<p>4.2. Структура на населението</p>	<p>Оценява демографската ситуация в България по показател структура на населението (етническа, религиозна, полова, възрастова, образователна, местоживеене и заетост).</p> <p>Интерпретира информация за населението от различни източници.</p> <p>Изработва (вкл. чрез използване на ИКТ) полово-възрастова пирамида.</p> <p>Обяснява демографската политика в България.</p> <p>Оценява демографския потенциал на България като фактор за стопанско развитие.</p> <p>Дискутира демографски и социални проблеми, свързани със структурата на населението (демографско остаряване, обезлюдяване, безработица).</p> <p>Предлага начини за решаване на проблемите.</p> <p>Изказва мнение по въпроси за етническа и религиозна толерантност.</p>	<p>работна сила</p> <p>трудова ресурси</p>

<p>5. Тема <u>Селища</u></p>	<p>Характеризира типовете селища в България. Познава класификацията на градовете в България по различни признаци: възникване – тракийски, гръцки, римски; брой на жителите – големи, средни, малки; функции – транспортни, туристически. Обяснява особености на урбанизацията в България и нейната пространствена структура. Коментира типични проблеми на селищата в България. Предлага начини за решаването на проблемите. Интерпретира информация за селища от различни източници. Представя изучени градове в България върху контурна карта.</p>	<p>селищна мрежа</p>
<p>6. Тема <u>Държавно устройство и управление</u></p>	<p>Обяснява държавното устройство на България. Разграничава органите на държавната власт и техните функции. Характеризира административно-териториалното деление на България. Представя областните центрове върху контурна карта. Аргументира мнение за ролята на държавната власт от позицията на бъдещ гласоподавател.</p>	
<p>7. Тема <u>Стопанство</u> 7.1. Национално стопанство</p>	<p>Характеризира съвременното национално стопанство: същност, особености, структура. Обяснява влиянието на факторите (природни, демографски, социално-икономически, научно-технически, екологичен) за формиране на съвременната структура на националното стопанство. Анализира съвременното състояние на стопанството по показателите БВП и БНД. Интерпретира информация за националното стопанство от различни източници.</p>	
<p>7.2. Първичен сектор – обща характеристика</p>	<p>Характеризира първичния сектор в България (същност, значение, фактори за развитие и териториално разположение, структура) по алгоритъм. Характеризира отрасъл земеделие (значение, особености, фактори за развитие и териториално разположение, структура и проблеми) по алгоритъм.</p>	<p>обработваема земя използвана земеделска площ агротехнически мероприятия</p>

	<p>Характеризира отраслите добив на полезни изкопаеми, дърводобив, лов, риболов: значение и проблеми.</p> <p>Интерпретира информация за първичния сектор от различни източници.</p>	
7.3. Растениевъдство	<p>Характеризира растениевъдството по алгоритъм: значение, особености, фактори за развитие и териториално разположение, структура (зърнени култури – пшеница, царевица, ориз; технически култури – слънчоглед, тютюн, маслодайна роза; зеленчукопроизводство – домати, пипер, картофи; лозарство; овощарство – ябълки, кайсии, праскови, череша, сливи) и проблеми.</p> <p>Интерпретира информация за растениевъдството от различни източници.</p> <p>Представя териториалната структура на растениевъдството върху контурна карта.</p> <p>Аргументира мнение за типични проблеми на отрасъла.</p> <p>Предлага начини за решаване на проблемите.</p>	
7.4. Животновъдство	<p>Характеризира животновъдството по алгоритъм: значение, особености, фактори за развитие и териториално разположение, структура (говедовъдство, овцевъдство, свиневъдство, птицевъдство) и проблеми.</p> <p>Интерпретира информация за животновъдството от различни източници.</p> <p>Коментира типични проблеми на животновъдството в България.</p> <p>Предлага начини за решаване на проблемите.</p> <p>Решава географски казуси, свързани с проблемите на растениевъдството и/или животновъдството.</p>	

<p>7.5. Вторичен сектор. Енергетика</p>	<p>Характеризира вторичния сектор: същност, значение, фактори за развитие и териториално разположение, структура (енергетика, металургия, машиностроене, химическа промишленост, лека промишленост, хранително-вкусова промишленост) по алгоритъм.</p> <p>Характеризира отрасъл енергетика по алгоритъм.</p> <p>Обосновава териториалното разположение на видовете електроцентрали – ТЕЦ, ВЕЦ, АЕЦ.</p> <p>Интерпретира информация за енергетиката от различни източници.</p> <p>Представя териториалното разположение на електроцентрали в България върху контурна карта.</p> <p>Изразява мнение за типични проблеми на енергетиката.</p> <p>Предлага начини за решаването на проблемите в енергетиката.</p>	<p>топлофикационни електроцентрали кондензационни електроцентрали електропреносна мрежа на България производствен процес</p>
<p>7.6. Металургия и машиностроене</p>	<p>Характеризира отраслите металургия (черна и цветна) и машиностроене (транспортно, електронно и електротехническо, земеделско) по алгоритъм.</p> <p>Интерпретира информация за отраслите от различни източници.</p> <p>Представя центрове на металургията и машиностроенето върху контурна карта.</p> <p>Дискутира типични проблеми на металургията и машиностроенето в България.</p> <p>Предлага начини за решаване на проблемите в металургията и машиностроенето.</p>	
<p>7.7. Химическа промишленост</p>	<p>Характеризира химическата промишленост (производство на органични продукти – нефтохимия, производство на химични влакна; производство на неорганични продукти – минерални торове, соди, киселини); фармацевтична, парфюмерийно-козметична промишленост) по алгоритъм.</p> <p>Интерпретира информация за отрасъла от различни източници.</p> <p>Представя центрове на химическата промишленост върху</p>	

	<p>контурна карта.</p> <p>Изразява мнение за типични проблеми на химическата промишленост.</p> <p>Предлага начини за решаване на проблемите в химическата промишленост.</p>	
7.8. Лека промишленост	<p>Характеризира леката промишленост: значение, фактори, структура.</p> <p>Характеризира текстилната промишленост по алгоритъм.</p> <p>Характеризира килимарството, кожаро-кожухарската, обувната, трикотажната и шивашката промишленост: значение и центрове.</p> <p>Интерпретира информация за леката промишленост от различни източници.</p> <p>Представя центрове на леката промишленост върху контурна карта.</p> <p>Изразява мнение за типични проблеми на леката промишленост.</p> <p>Предлага начини за решаване на проблемите в леката промишленост.</p>	
7.9. Хранително-вкусова промишленост	<p>Характеризира отраслите на хранително-вкусовата промишленост: значение, фактори за териториално разположение, центрове.</p> <p>Интерпретира информация за хранително-вкусовата промишленост от различни източници.</p> <p>Локализира (назовава и посочва) на картата центрове на хранително-вкусовата промишленост.</p> <p>Представя центрове на хранително-вкусовата промишленост върху контурна карта.</p> <p>Изразява мнение за типични проблеми на хранително-вкусовата промишленост</p> <p>Предлага начини за решаване на проблемите.</p> <p>Решава географски казуси, свързани с проблемите на вторичния сектор.</p>	

<p>7.10. Третичен сектор. Транспорт</p>	<p>Характеризира третичния сектор в България (същност, значение, фактори, структура) по алгоритъм. Характеризира отрасъл транспорт по алгоритъм. Интерпретира информация за транспорта от различни източници. Локализира (назовава и посочва) на картата автомагистралаи, основни железопътни направления, пристанища, летища. Представя основните автомагистралаи и железопътни направления върху контурна карта. Изразява мнение за типични проблеми на транспорта. Предлага начини за решаване на проблемите в транспорта.</p>	
<p>7.11. Туризм</p>	<p>Характеризира отрасъл туризм по алгоритъм. Интерпретира информация за отрасъл туризм от различни източници. Коментира съвременното състояние на туризма в България. Представя природни и антропогенни туристически обекти върху контурна карта. Представя туристически маршрути в избрани форми: картографски, графични, текстови, вкл. и с използване на ИКТ. Решава географски казуси, свързани с транспорта и/или туризма в България.</p>	<p>вътрешен туризм международен туризм</p>
<p>8. Тема <u>Регионална география.</u> <u>Райони за планиране</u> 8.1. – 8.4. Югозападен район</p>	<p>Дефинира район за планиране. Локализира (посочва, назовава) на картата райони за планиране. Познава алгоритъм за характеризиране на район: оценява географското положение, природноресурсния и демографския потенциал, анализира съвременното състояние на стопанството в района, назовава административните области в района и проблеми. Характеризира Югозападния район по алгоритъм. Характеризира областните центрове: Благоевград, Кюстендил, Перник, София. Локализира (посочва и назовава) на картата административните области и областните центрове. Изработва картосхема на транспортна и селищна структура на</p>	

	района.	
8.5 – 8.8. Южен централен район	<p>Характеризира Южния централен район по алгоритъм.</p> <p>Представя специфичните особености на района в избрани форми: картографски, графични, текстови, вкл. с използване на ИКТ.</p> <p>Характеризира областните центрове: Пазарджик, Пловдив, Смолян, Хасково, Кърджали</p> <p>Локализира (посочва и назовава) на картата административните области и областните центрове.</p> <p>Изработва картосхема на транспортна и селищна структура на района.</p>	
8.9. - 8.12. Югоизточен район	<p>Характеризира Югоизточния район по алгоритъм.</p> <p>Представя специфичните особености на района в избрани форми: картографски, графични, текстови, вкл. с използване на ИКТ.</p> <p>Характеризира областните центрове: Стара Загора, Бургас, Сливен, Ямбол.</p> <p>Локализира (посочва и назовава) на картата административните области и областните центрове.</p> <p>Изработва картосхема на транспортна и селищна структура на района.</p>	
8.13. – 8.16. Североизточен район	<p>Характеризира Североизточния район по алгоритъм.</p> <p>Представя специфичните особености на района в избрани форми: картографски, графични, текстови, вкл. с използване на ИКТ.</p> <p>Характеризира областните центрове: Варна, Добрич, Шумен, Търговище.</p> <p>Локализира (посочва и назовава) на картата административните области и областните центрове.</p> <p>Изработва картосхема на транспортна и селищна структура на района.</p>	
8.17. – 8.20. Северен централен район	<p>Характеризира Северния централен район по алгоритъм.</p> <p>Представя специфичните особености на района в избрани форми: картографски, графични, текстови, вкл. с използване на ИКТ.</p> <p>Характеризира областните центрове: Русе, Разград, Силистра,</p>	

	Габрово, Велико Търново. Локализира (посочва и назовава) на картата административните области и областните центрове. Изработва картосхема на транспортна и селищна структура на района.	
8.21. – 8.23. Северозападен район	Характеризира Северозападния район по алгоритъм. Представя специфичните особености на района в избрани форми: картографски, графични, текстови, вкл. с използване на ИКТ. Характеризира областните центрове: Плевен, Ловеч, Враца, Монтана, Видин. Локализира (посочва и назовава) на картата административните области и областните центрове. Изработва картосхема на транспортна и селищна структура на района.	

ПРЕПОРЪЧИТЕЛНО ПРОЦЕНТНО РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ЗАДЪЛЖИТЕЛНИТЕ УЧЕБНИ ЧАСОВЕ

За нови знания	60%
За упражнения (дейности)	24%
За преговор	6%
За обобщение	4%
За контролни работи	6%

Допълнителни уточнения за конкретния учебен предмет

Необходимо условие за постигане на целите на обучението по география и икономика в X клас е работа с географска карта, анализиране на климатограма, хидрограма, стълбчеста и кръгова диаграма; представяне на географска информация върху контурна карта; изработване на схеми, таблици, постер; съставяне на текст (вкл. отговор на научен въпрос, есе, научно съобщение, публично изказване) за: природен компонент, природногеографска област, отрасъл от първичния, вторичния и третичния сектор, райони за планиране в България; решаване на казуси, изразяване на мнение по географски въпроси; работа с всички елементи на учебника; участие в интерактивни дейности, използване на електронно базирани информационни източници за търсене, събиране, интерпретиране и представяне на конкретна географска и икономическа информация; използване на ИКТ за създаване и представяне на продукти от изпълнение на конкретна учебна задача; наблюдение в природата и попълване на бланка за наблюдение, изработване на туристически маршрут, анализиране на демографската ситуация в родния край, посещение на ферма/производствено предприятие и изготвяне на научно съобщение за земеделско/промишлено производство, характеристика и представяне в различни форми, вкл. с използване на ИКТ на предприятие в родния край.

СПЕЦИФИЧНИ МЕТОДИ И ФОРМИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ПОСТИЖЕНИЯТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Съотношение при формиране на срочна и годишна оценка:

Текущи оценки (от устни и писмени изпитвания, от дейности)	40%
Оценки от контролни работи	30%
Оценки от други участия (работа в час, изпълнение на домашни работи, работа по групи и др.)	30%

ДЕЙНОСТИ ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА КЛЮЧОВИТЕ КОМПЕТЕНТНОСТИ, КАКТО И МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ

Ключови компетентности	Дейности
Компетентности в областта на българския език	Характеризира географски обекти, процеси и явления. Изразява мнение по географски въпроси. Съставя текст (вкл. отговор на научен въпрос, есе, научно съобщение, публично изказване).
Математически компетентности и основни компетентности в природните науки и технологиите	Познава основни понятия, закономерности, процеси и явления. Чете географска карта и анализира различни видове диаграми и други графични изображения. Характеризира географски обекти, процеси и явления и оценява тяхното значение. Дава отговори, основани на доказателства. Изразява мнение по географски въпроси. Попълва бланка при наблюдаване на природни обекти и явления и изработва схеми, таблици и карти.
Дигитална компетентност	Използва електронно базирани информационни източници за търсене, събиране, интерпретиране, представяне и обмен на информация. Създава и представя мултимедийни продукти при изпълнение на конкретна изследователска задача.
Умения за учене	Общува в учебния процес чрез разбиране и създаване на различни мултимедийни съобщения. Упражнява самоконтрол при изпълняване на дидактически и/или комуникативни задачи, както и при учене с цел определяне на собствените силни и слаби страни, на собствения стил на учене. Генерира и интерпретира информация от различни източници. Работа с елементите на учебника. Съставя разширен план.
Социални и граждански компетентности	Изразява мнение, коментира географски въпроси, решава казуси. Разумно действа в различни житейски ситуации. Разбира функциите и отговорностите на институциите, които имат отношение към вземането на решения на локално и национално ниво (вкл. политическата и икономическата роля на ЕС). Познава функциите и отговорностите на личности от местното и националното управление, както и политическите партии и тяхната политика.

	Проявява интерес и съпричастност при решаване на проблеми на локалната общност.
Инициативност и предприемчивост	Познава наличните възможности за бизнес активности и идентифицира подходящи възможности за личностна и професионална реализация. Проявява способност за съвместна дейност, за работа в екип и инициативност.
Умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт	Посещава защитена местност. Осъзнава необходимостта от опазване на околната среда.
Ключови компетентности	Междупредметни връзки
Компетентности в областта на българския език	<u>Български език и литература:</u> Използва знания и развива умения за работа с различни видове текст, както и умения за създаване на преразказ, план на текст, резюме, съобщение, текст-описание, отговор на научен въпрос и публично изказване, свързани с проблеми на природната среда. Използва знания и развива умения за работа с терминологичен речник. Използва библиографска справка.
Умения за общуване на чужди езици	<u>Чужди езици:</u> Ползва знания от текстове с географско съдържание, изучавани по чужд език.
Математическа компетентност и основни компетентности в природните науки и технологиите	<u>Математика:</u> Математическата компетентност включва в различни степени възможностите да се използват математически методи на мислене (логическо и пространствено мислене), което спомага за използването на пространствени ориентири при работа с модели, схеми и диаграми. Преминава от един вид зададена информация към друг вид. Събира, описва и представя данни от различни източници на информация. Разчита и интерпретира информация от графики, таблици или диаграми. Оценява и интерпретира създаден получен резултат и предвижда в определени рамки очакван резултат. <u>Технологии и предприемачество:</u> Изработва скици и чертежи. Планира и реализира проект по зададени критерии. <u>Биология и здравно образование:</u> Познава видовото разнообразие в България. Знае механизма на процеса почвообразуване. Познава видове растителност – дървесна, храстова, тревна. Дефинира същността на понятията реликти, ендемити; биосферни резервати, защитени територии, национални паркове. Извършва наблюдения на обекти в природата. <u>Химия и опазване на околната среда:</u> Познава основни замърсители на атмосферата и почвите в България. Познава химизма на процеса окарстване, както и химичните процеси в металургията и химическата промишленост. <u>Физика и астрономия:</u> Характеризира типични за България природни рискове (земетресения); производство и пренос на електроенергия.

Дигитална компетентност	<p><u>Информационни технологии:</u> Създава, обработва и съхранява графична, текстова, звукова информация и ги комбинира. Използва компютърни програми за работа с текст, графика, звук, видео, електронни таблици, презентации и тяхното комбинирание. Използва и работи с мултимедийна информация.</p>
Умения за учене	<p><u>Български език и литература и информационни технологии:</u> Развива основни умения като езикова и дигитална грамотност.</p>
Социални и граждански компетентности	<p><u>История и цивилизации, философия:</u> Историческа обосновка на промените в териториалния обхват на България (Санстефански, Букурещки, Ньойски, Парижки договор; Решение на Берлински конгрес; Документ за Съединението; Крайовска спогодба). Използва и затвърждава понятията за население, етнос, нация. Използва знания за възникване и развитие на селищата. Използва и задълбочава знания за исторически, политически, религиозни предпоставки за развитието на съвременното стопанство, явления и процеси в обществото, задълбочава разбирането за хронологизъм и холистичност в развитието на системата природа-общество-стопанство. Развива критическо мислене и рационална аргументация. Развива умения за аргументирано вземане на решения, за решаване на проблеми. Развива нагласа за етническа и културна толерантност и диалог.</p> <p><u>Български език и литература:</u> Умее да изслушва и да сравнява различни гледни точки при участие в диалог и в дискусия, проявява толерантност при оспорване на мнение, различно от своето.</p> <p><u>Философия:</u> Разбира равенството на гражданите пред закона; гражданска активност.</p> <p><u>Български език и литература, информационни технологии, технологии и предприемачество:</u> Изгражда умения за работа в екип.</p> <p><u>Информационни технологии:</u> Познава и спазва правилата за безопасна работа с компютър, уважава правото на интелектуална собственост.</p>
Инициативност и предприемчивост	<p><u>Биология и здравно образование:</u> Подкрепя дейности, насочени към опазване на околната среда.</p>
Умения за подкрепа на устойчивото развитие и за здравословен начин на живот и спорт	<p><u>Физическо възпитание и спорт:</u> Знае и прилага мерки за опазване на природата.</p> <p><u>Биология и здравно образование:</u> Познава същността и значението на устойчивото развитие за човечеството. Прогнозира резултати от въздействия на човека върху природата. Описва и илюстрира с примери биоразнообразието и защитените природни обекти в България.</p>